

Một số hình thức tổ chức hoạt động khởi động tạo hứng thú cho học sinh trong giờ học Ngữ văn

Hồ Chí Linh*

*ThS. Khoa Sư phạm Khoa học xã hội, Trường Sư phạm, Trường Đại học Đồng Tháp

Received: 27/4/2024; Accepted: 02/5/2024; Published: 10/5/2024

Abstract: Startup activity is the first activity in the classroom process. This activity is intended to help students mobilize their own knowledge, skills, and experience on issues related to the new lesson. This article will clarify some forms of organizing warm-up activities to bring excitement and effectiveness to students during Literature class.

Keywords: Startup, startup organization form, Literature

1. Đặt vấn đề

Trong những năm gần đây, việc triển khai, thực hiện thắng lợi Nghị quyết 29/NQ-TW về đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục và đào tạo đã được các trường phổ thông tổ chức nhiều hoạt động đổi mới. Trong đó, trọng tâm là đổi mới về phương pháp dạy học và các hoạt động giáo dục. Các giáo viên (GV) đã chú trọng đổi mới căn bản từ dạy học trang bị kiến thức sang dạy học phát triển năng lực để phù hợp với yêu cầu thực tiễn và xu thế hội nhập.

Hoạt động dạy học Ngữ văn không chỉ là hoạt động lĩnh hội kiến thức mà còn rèn luyện kỹ năng vận dụng kiến thức vào thực tế sinh động; phát triển ba năng lực chung và hai năng lực đặc thù của bộ môn. Những năng lực này được hình thành và phát triển không chỉ thông qua nội dung dạy học mà còn thông qua phương pháp và hình thức tổ chức dạy học mới theo các bước: Khởi động, Hình thành kiến thức, Luyện tập - Vận dụng. Trong đó, hoạt động khởi động đóng vai trò quan trọng để khởi đầu giờ học. Bởi lẽ, nó tác động đến cảm xúc, trí tuệ của người học trong toàn tiết học. Nếu tổ chức tốt hoạt động này sẽ tạo ra một tâm lý hưng phấn, tự nhiên để lôi kéo học sinh (HS) vào giờ học. Hơn nữa, nếu hoạt động khởi động (HĐKD) càng đa dạng thì sẽ luôn tạo nên những bất ngờ thú vị cho HS. HS sẽ được thoải mái tham gia vào hoạt động, không còn cảm giác mệt mỏi, nhàm chán, nặng nề, lo lắng như khi GV kiểm tra bài cũ. Vì thế để làm được điều đó, GV phải lập ra được một số hình thức tổ chức HĐKD phù hợp.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Một số vấn đề về hoạt động khởi động

2.1.1. Cách hiểu về HĐKD

Khởi động là hoạt động đóng vai trò quan trọng

cũng là hoạt động đầu tiên trong tiết học. Vì thế bài học có hiệu quả và đạt chất lượng cao, lôi cuốn, hấp dẫn người học hay không phụ thuộc vào phần khởi động. Phần khởi động sẽ tác động đến cảm xúc trí tuệ tạo nên sự hứng thú tìm tòi lôi cuốn HS không gây cảm giác mệt mỏi nhàm chán, HS sẽ tham gia thoải mái vào phần khởi động giúp tiết học không bị khô khan. Khởi động chính là một hoạt động đa dạng hóa trong dạy học Ngữ văn.

Chúng ta có thể thấy, môn Ngữ văn là một môn chính trong chương trình học giáo dục phổ thông. Vì thế để khai thác được tối đa niềm yêu thích hứng thú khi học đòi hỏi người dạy và người học phải say mê, suy ngẫm, hào hứng khi tiếp cận thì mới hiểu bài và làm rõ được vấn đề. GV biết đổi mới cách dạy ứng dụng HĐKD vào tiết học sẽ giúp HS tích lũy, suy nghĩ, tư duy được nhiều vốn kiến thức hơn mà không bị gò bó ép buộc theo một cách dạy, cách học theo khuôn khổ nào đó.

2.1.2. Vai trò của HĐKD trong giờ dạy học Ngữ văn

Việc hình thành các hình thức tổ chức HĐKD nhằm giúp HS tham gia và giải quyết trực tiếp một số nội dung bài học mới cũng như là kiểm tra lại một số kiến thức cũ. Thay vì đầu tiết kiểm tra bài cũ bằng cách trả bài miệng, thì thay vào đó, chúng ta sẽ tổ chức HĐKD giúp HS lĩnh hội kiến thức đầy sự hứng thú và mới mẻ. HĐKD phải xác định rõ mục tiêu cần đạt, phương pháp và kỹ thuật tổ chức, phương tiện cần dùng; chuyển giao nhiệm vụ cho HS một cách rõ ràng. Nhiệm vụ khi chuyển giao cho HS trong HĐKD cần kiểm tra lại kiến thức của HS, tạo hứng thú cho HS, tạo ra tình huống có vấn đề để dẫn dắt HS vào phần hình thành kiến thức mới.

Khởi động chiếm vai trò quan trọng để mở đầu cho bài học. Nếu HĐKD phù hợp, gắn gũi lôi cuốn,

sẽ giúp HS có cái nhìn mới về văn học giúp SV nghĩ rằng văn học cũng là những cái gần xung quanh ta có thể dễ dàng khám phá được. Từ đó giúp HS tự giác tích cực và tự tin hơn trong quá trình học. N. Mandela có nói: “*Giáo dục là vũ khí mạnh nhất mà người ta có thể sử dụng để thay đổi cả thế giới*”. Vì thế, giáo dục của GV mới mẻ lôi cuốn sẽ thay đổi được niềm đam mê hoà mình vào văn học của HS ngày một tốt lên. HS sẽ bị cuốn theo những thao tác, hình ảnh sống động nghĩ rằng mình đang trải nghiệm điều gì đó không đơn thuần là một tiết học bình thường, khiến HS say mê và muốn tìm tòi nhiều hơn.

Về tâm lý, khi GV tổ chức các HĐKD bằng những hình ảnh trực quan trên TV, máy chiếu thì HS sẽ huy động chức năng tâm lý của mình, nhìn chú ý lên máy chiếu xem HĐKD là gì, chú ý lắng nghe,... Khi đó, HS sẽ hình thành lên cảm giác hứng thú, suy ngẫm, tạo cho bản thân có sự liên tưởng, tưởng tượng để tìm ra câu trả lời. Sau đó, HS trình bày suy nghĩ, quan điểm khiến bản thân cởi mở và linh hoạt hơn trong giao tiếp. Quá trình tâm lý này tạo cho HS có trí nhớ lâu hơn, hiểu bài ngay trên lớp mà không phải học vẹt, học theo khuôn khổ. HĐKD sẽ tác động vào nhiều khía cạnh tâm lý của HS, tạo cho HS có được niềm ham mê học văn học, thả mình vào thơ ca, tìm tòi ra những cái mới những góc khuất mà trước đây bỏ lỡ, có cái nhìn mới về văn học. HS sẽ chủ động hình thành tâm lý tự học có cho mình ý chí sự nỗ lực phấn đấu để ngày một hiểu hơn về văn chương.

Ta có thể thấy, việc khởi động tiết học mới có tính cấp thiết cho việc giảng dạy ngày nay, hiệu quả và đạt chất lượng hay không nó xuất phát từ sự khởi đầu. Khởi đầu đúng hướng tốt đẹp sẽ có kết quả tốt đẹp. Vì thế trong giáo dục, GV phải luôn linh hoạt tạo ra những cách dạy, những hoạt động tạo cho HS cảm thấy thoải mái mà không bị gò bó trong quá trình học, thì lượng kiến thức, năng lực dung nạp cho HS sẽ được nâng cao từng ngày.

2.2. Một số hình thức tổ chức HĐKD cụ thể trong giờ dạy môn Ngữ văn

2.2.1. Khởi động bằng tổ chức trò chơi

Trò chơi vừa là một hoạt động giải trí vừa là một PPGD được nhiều nền giáo dục tiên tiến trên thế giới vận dụng. Trò chơi học tập (TCHT) là một hoạt động được tổ chức có tính chất vui chơi, giải trí. Thông qua TCHT, HS có điều kiện “*Học mà chơi, chơi mà học*”. Khi tham gia vào các TCHT, HS sẽ được tưởng tượng và suy ngẫm, thử nghiệm các tình huống, cách lập luận để đạt kết quả cao. Việc kết hợp sử dụng hình thức trò chơi trong học tập sẽ đưa lại hiệu quả

cao trong dạy học. TCHT được sử dụng sẽ có tác dụng tích cực nhằm thay đổi hình thức học tập và thông qua TCHT không khí lớp học sẽ trở nên thoải mái, dễ chịu, việc tiếp thu kiến thức của HS trở nên nhẹ nhàng và hiệu quả hơn. Trò chơi là hình thức tổ chức hoạt động thi đua sôi nổi trong tiết học nhằm giảm bớt căng thẳng, mệt mỏi. Rất nhiều trò chơi ngoài mục đích đó còn có thể ôn tập kiến thức cũ hoặc dẫn dắt HS vào hoạt động tìm kiếm tri thức mới một cách tự nhiên, nhẹ nhàng. Hoặc có những trò chơi giúp HS vận động tay chân khiến cho cơ thể tỉnh táo, giảm bớt những áp lực tâm lý do tiết học trước gây ra. Tùy theo đặc trưng bài học, phân môn, năng lực HS, thời gian thực tế,... GV có thể sử dụng một số trò chơi sau để khởi động tiết học Ngữ văn: Đuổi hình bắt chữ, Giải ô chữ, Hỏi nhanh đáp lẹ,...

2.2.2. Khởi động bằng hình thức trực quan

Đây là hình thức khởi động nhẹ nhàng, phù hợp với HS. Nó phù hợp cho những giờ dạy văn bản. Việc cung cấp cho HS những clip, hình ảnh tiêu biểu để HS chìm đắm vào trong những giai điệu âm nhạc thiết tha, trữ tình cùng một số hình ảnh thiên nhiên tươi đẹp sẽ là một cách thú vị để HS thăng bằng cảm xúc, tạo những rung động thẩm mỹ thu hút HS vào nội dung bài học. Khi dạy tác phẩm Tây Tiến, GV trình chiếu cho HS xem clip hoặc ảnh giới thiệu về khung cảnh núi rừng Tây Bắc, hình ảnh hành quân của binh đoàn Tây tiến và yêu cầu HS nêu cảm nhận chung về thiên nhiên nhiên khắc nghiệt nơi đây, những gian khổ trên đường hành quân của những người lính Tây Tiến. Trên cơ sở kết quả chia sẻ của HS, GV đã giúp HS có những ấn tượng, suy nghĩ, cảm xúc ban đầu về văn bản này.

2.2.3. Khởi động bằng tạo tình huống học tập

Tạo tình huống học tập nghĩa là giúp HS tưởng tượng ra một tình huống cụ thể nào đó gắn với nội dung bài học để HS trải nghiệm, tưởng tượng. Học tập là một quá trình khám phá, quá trình ấy bắt đầu bằng sự tò mò, nhu cầu cần được hiểu biết và giải quyết mâu thuẫn giữa điều đã biết và điều muốn biết. Một khởi động bài học thành công cần khơi gợi trong học trò mong muốn được tìm hiểu, khám phá bằng những hoạt động tiếp theo trong giờ học, thậm chí là sau giờ học. Muốn như vậy, HĐKD cần tạo ra mâu thuẫn trong nhận thức cho học trò. Đây là tiền đề để thực hiện một loạt các hoạt động tìm tòi, giải quyết vấn đề. Muốn như vậy, GV phải là người có ý tưởng, biết gieo vấn đề để kích thích trí tò mò của người học. Chẳng hạn, khi dạy tác phẩm “*Đất Nước*” của Nguyễn Đình Thi (sách Ngữ Văn 10, tập 2 bộ chân

trời sáng tạo), GV đặt tình huống cho HS lí giải: “Những năm tháng kháng chiến, trong tác phẩm này có điểm gì giống và khác với những cuộc hành quân kháng chiến của các chiến sĩ trong bài “Tây Tiến” của Quang Dũng?. Thông qua việc trả lời của HS, GV sẽ từng bước dẫn dắt vào bài mới.

2.3. Một số lưu ý khi tổ chức HĐKD

Day học môn Ngữ văn theo định hướng phát triển năng lực và phẩm chất người học không hề đơn giản. Vì thế, GV giữ được “lúa” trong mỗi giờ lên lớp hay sự say sưa tiếp nhận sáng tạo của HS là yêu cầu then chốt của vấn đề. HS sau các hoạt động theo phương pháp định hướng phát triển năng lực sẽ tự tìm tòi, khám phá, tự chiếm lĩnh tri thức bên cạnh sự định hướng của GV và tham gia hoạt động nhóm, hoạt động cặp đôi... để tạo ra những sản phẩm học tập thực sự qua trao đổi, hợp tác và cảm thụ thẩm mĩ. Với cách tổ chức hoạt động 4 bước, nhất là bước khởi động để tạo hưng phấn cho HS trong giờ học Ngữ văn là việc làm cần thiết. Tuy vậy, để thực hiện tốt đòi hỏi GV và HS làm tốt những việc sau:

- Khi tổ chức HĐKD, GV phải xác định rõ mục tiêu và cách thức khởi động.

- GV phải có sự chuẩn bị chu đáo về mọi mặt như: kiến thức, phương tiện, phương pháp dạy học phù hợp linh hoạt.

- HS phải xác định đúng mục đích học tập môn Ngữ văn, chủ động tìm tòi và tiếp nhận tri thức, sẵn sàng hợp tác, giao lưu, sẵn sàng chia sẻ, biết trình bày chính kiến của bản thân bằng ngôn ngữ trau chuốt, diễn đạt tình cảm, rung động chân thành của mình về một vấn đề văn học.

- GV lựa chọn các hình thức khởi động phù hợp, khả thi với HS và các điều kiện thực hiện như thời gian, trang thiết bị,...

- Kế hoạch hoạt động đã xây dựng cần có sự điều chỉnh cho phù hợp với đặc điểm HS của từng lớp; tránh việc xây dựng một tình huống cố định dùng chung cho tất cả các lớp trong cùng một khối. Phương án xây dựng tình huống khởi động giữa các tiết, các bài học nên có sự đổi mới về hình thức, phương pháp; tránh sự nhàm chán cho HS khi tiết học nào cũng tổ chức HĐKD giống nhau.

Mỗi HĐKD trong giờ học Ngữ văn cũng giống như món ăn khai vị trong một bữa tiệc, nó sẽ quyết định đến thành công của giờ học rất nhiều và sẽ tạo tâm thế chủ động cho HS khi vào tiết học. Đặc thù của việc dạy học môn Ngữ văn càng đòi hỏi người trong nghề phải lao động miệt mài, sáng tạo với những lối đi riêng lạ, hấp dẫn. Ý tưởng thiết kế HĐKD trước hết

có thể được “*nảy sinh từ sự khám phá sâu sắc, có dấu ấn riêng của người dạy về nội dung học tập*” [4; tr 179]. Bên cạnh đó, tình yêu nghề, lòng đam mê, khát vọng thay đổi thực tại và mơ ước chiếm lĩnh cái độc đáo; những liên tưởng về các trò chơi, các chương trình giải trí trên truyền hình, các hoạt động ngoại khóa; cách tổ chức dẫn dắt chương trình; những câu chuyện thú vị, khôi hài; tốc độ phát triển của cuộc Cách mạng khoa học 4.0... đều có thể là những gợi ý hấp dẫn để GV Ngữ văn nảy sinh ý tưởng, từ đó lĩnh hội và thiết kế HĐKD phong phú, mới mẻ nhằm đáp ứng cho nhu cầu giảng dạy môn Ngữ văn.

3. Kết luận

Để HĐKD trong giờ dạy môn Ngữ văn đúng định hướng, phù hợp, khả thi,... GV cần đầu tư cho Kế hoạch bài dạy của mình tránh khuôn sáo, lặp lại một hình thức khởi động một cách nhàm chán. Muốn như vậy, GV cần dựa vào đặc trưng của từng bài dạy, từng phân môn, đối tượng HS, trang thiết bị dạy học, thời gian,... mà lựa chọn hình thức khởi động phù hợp, khả thi. Niềm vui của GV Ngữ văn không chỉ là chất lượng tính bằng các con số, bằng tỉ lệ mà còn là những ánh mắt long lanh, say sưa tiếp nhận tri thức, những bàn tay tự viết ra những lời văn hay, tự nhiên, gần gũi, đầy xúc cảm, những nụ cười thân thiện đối với GV dạy... Để đạt được những điều vô cùng quý giá đó, mỗi GV không chỉ cần có sự say mê nhiệt tình, tâm huyết mà còn phải biết tìm ra những hướng đi sáng tạo, hiệu quả nhất cho mỗi giờ dạy của mình, và thường bắt đầu bằng HĐKD giờ dạy thật hat, ý nghĩa.

Tài liệu tham khảo

[1]. Bộ Giáo dục và Đào tạo (2014). *Công văn số 5555/BGDĐT-GDTrH ngày 08/10/2014 hướng dẫn sinh hoạt chuyên môn về đổi mới phương pháp dạy học và kiểm tra, đánh giá; tổ chức và quản lí các hoạt động chuyên môn của trường trung học/trung tâm giáo dục thường xuyên qua mạng*, Hà Nội.

[2]. Bộ Giáo dục và Đào tạo (2018). *Thông tư số 32/2018/TT- BGDĐT ngày 26/12/2018 về Chương trình Giáo dục phổ thông môn Ngữ văn*, Hà Nội.

[3]. Nguyễn Trọng Hoàn (2016). *Hoạt động học tập môn Ngữ văn trong dạy học định hướng năng lực*. Tạp chí Khoa học, Trường Đại học Sư phạm Thành phố Hồ Chí Minh.

[4]. Phạm Thị Thu Hương (chủ biên) (2017). *Giáo trình thực hành dạy học Ngữ văn ở trường phổ thông*. NXB Đại học Sư phạm, Hà Nội.

[5]. Đỗ Ngọc Thống (chủ biên) và cộng sự (2018). *Dạy học phát triển năng lực môn Ngữ văn trung học phổ thông*. NXB Đại học Sư phạm, Hà Nội.